

Inhoudsopgave

Voorwoord	7	5 Veiligheid: voorkom verwondingen bij jezelf en anderen	54	10 Struiken snoeien	86	13 Klimplanten snoeien	135
1 Waarom moet je eigenlijk snoeien? 10		6 Wanneer kan je het beste snoeien?	61	Hoeveel mag je wegsnoeien?	87	Hechtende klimplanten	136
Hoe doet de natuur het?	11	Waarom zoveel mogelijk snoeien in het groeiseizoen?	62	Stap 1: dood hout verwijderen	87	Windende en rankende klimplanten	142
Hoe gaat het in tuinen?	12	Snoeiperiodes: slechts 3!	63	Stap 2: kruisende en beschadigende takken verwijderen	89	Klimplanten die je moet (bege)leiden	147
2 Onderscheid tussen de verschillende soorten planten	14	Voorjaarssnoei	63	Stap 3: concurrerende takken verwijderen ...	91	14 Planten die je zo min mogelijk moet snoeien	152
Bomen	15	Zomersnoei (na 21 juni)	63	Struiken verjongen	92	Erg kwetsbare planten	153
Struiken of heesters	18	Wintersnoei: alleen bij vormbomen	64	Struiken verkleinen	96	Bloedende planten	154
Hagen	22	7 Hoe kan je zorgvuldig snoeien?	65	Struik met afleggers snoeien	97	Planten die gevoelig zijn voor schorsbrand	155
Klim- en leiplanten	25	Zorgen voor mooie snoeiwonden	66	Geënte struiken snoeien	97	Planten die gevoelig zijn voor waterlotvorming	156
Vaste planten	26	8 Welke groeireactie kan je verwachten?	72	Bontbladige struiken snoeien	99	15 Overzicht van winter-, voorjaars-, zomer- en najaarsbloeiers	157
3 Wat je in ieder geval over planten moet weten	27	Hoe reageren planten op beschadigingen? ..	73	Bijzondere struikvormen	99	Winterbloeiers	158
Levensduur van bomen en struiken	28	Bomen toppen	74	De lastigste snoeiklus: geschoren struiken omvormen	100	Voorjaarsbloeiers	159
Onder de grond	29	Te forse snoei	77	11 Bomen snoeien	102	Zomerbloeiers	161
Bovengronds	34	Willekeurig ergens iets afknippen of -zagen ..	77	Inzicht in de ontwikkeling van een boom ...	103	Najaarsbloeiers	162
4 Goed snoeigereedschap is het halve werk	48	Slapende knoppen stimuleren	78	Hoeveel mag je wegsnoeien?	105	16 Algemene snoeiregels op een rijtje	163
Welke gereedschappen kan je het beste gebruiken?	49	Takken uitbuigen	78	Bomen begeleiden naar de volwassen fase	105	Dankwoord	171
Welk gereedschap gebruik ik nooit om te snoeien?	52	9 Waar begin je in je tuin?	80	Onderhoudssnoei	112	Begrippenlijst	172
		Inventariseer je tuin	81	Veterane bomen (laten) snoeien	113	Bronnen	178
		Keuzes maken: welke plant moet weg, welke mag blijven	82	Vormbomen	114	Register	180
		Het hart van de struik vrijstellen	85	Onderhoud van vormbomen	119		
				12 Hagen snoeien	120		
				Hoe gebruiken we hagen in het algemeen? ..	121		
				Bladverliezende hagen	124		
				Groenblijvende hagen	130		
				Coniferen	132		

1 Waarom moet je eigenlijk snoeien?

De belangrijkste vraag is: waarom moet je eigenlijk snoeien? Om maar met de deur in huis te vallen: Snoeien mag; het hoeft niet, maar is soms wel noodzakelijk om al je planten te behouden. Het gaat erom dat planten elkaar dood concurreren als je niet ingrijpt. Van innige samenwerking is echt geen sprake: de hardste groeier wint.

Sommige groenadviseurs zeggen dat je juist vaak en vooral drastisch moet snoeien om planten gezond te houden. Voor sommige planten is dat waar, voor andere is dat juist funest.

Ik ga je leren te begrijpen wat planten nodig hebben om gezond te blijven en om er mooi uit te blijven zien. Oók in de winter, als ze kaal zijn. Daarvoor zul je je wel door wat basis-theorie heen moeten worstelen.

Hoe doet de natuur het?

Als wij er niet meer zijn of ons nergens meer mee bemoeien, zal de natuur een 'natuurlijk evenwicht' vinden; in Nederland is dat helaas niet of nauwelijks meer het geval. In veel natuurgebieden wordt door de beherende instanties ook regelmatig ingegrepen om de **biodiversiteit**, de grootste variatie in planten en dieren, in Nederland te behouden of te stimuleren. Planten zijn overlevers. Ze proberen zich op een voor hen optimale plek te ontwikkelen, ook al lijkt ons dat een onmogelijke plek. Ze wurmen zich door asfalt, en er kunnen zelfs bomen groeien op ingestorte huizen. Op een bult straatzand, dat amper water vasthoudt en waar bijna geen voeding in zit, zal vrij snel **pioniersvegetatie** ontkiemen. Die eerste generatie **natuurlijke vegetatie** heeft bijzonder weinig nodig om te kunnen groeien en bloeien. Door af te sterven, maakt die de bodem geschikt voor een

volgende generatie planten die iets meer voeding en vocht nodig heeft. Dit heet **successie**. Pioniersplanten hebben weinig voedsel, maar wél veel licht nodig om zich te kunnen ontwikkelen. Daarna volgen planten die meer voedsel nodig hebben en tegen iets meer schaduwdruk kunnen, en als laatste komen planten die veel voedsel en vocht nodig hebben om te ontkiemen en tegen meer schaduwdruk kunnen: dit noemen we de **climaxvegetatie**. Niets doen zorgt dus voor een opeenvolgende reeks van planten die groeien op een voor hen geschikte plek, waarbij ze andere planten verdringen. Onder bepaalde climax-vegetaties groeit niet veel meer. Kijk maar eens in een gesloten beukenbos: de bosbodem is nagenoeg onbegroeid, behalve op plekken waar een gat in het **kronendak** zit en er licht op de bodem valt. Door ingrijpen van buitenaf, bijvoorbeeld brand,

Een natuurlijk uitgegroeide houtwal

Vaste planten

Het snoeien van vaste planten valt eigenlijk buiten het kader van dit boek. Wat ik wel belangrijk vind om je mee te geven, is dat je je vaste planten niet vóór de winter hoeft af te knippen. Die werkzaamheden, die op sociale media nog altijd geadviseerd worden, stammen uit de tijd van het netheids-syndroom, wat ik helaas nog steeds in veel tuinen zie. Alles lekker netjes, kortgeknipt

Deze kale bodem staat bloot aan allerlei weersinvloeden en vormt op deze manier een ecologische woestijn.

en aangeharkt vóór de winter, maar de tuin kan je dan het beste omschrijven als een ecologische woestijn: voor insecten en vogels is er niets te halen. In een niet al te nette tuin beschermen de afstervende bladeren en bloemen de bodem en planten tegen strenge (nacht)vorst. Daarbij fungeren die als voedsel en schuilgelegenheid voor allerlei insecten, die het afgestorven plantmateriaal voor jou afbreken en omzetten in plantenvoedsel. Vogels en egels snoepen van die insecten, waardoor je een **ecologisch** interessantere tuin krijgt. Veel van het afgestorven blad is in het voorjaar verteerd, en de bloembollen steken hun kopje er wel doorheen. Pas in het voorjaar (vanaf eind maart-begin april) is het een goed moment om restanten van vorig jaar af te knippen zodat je kunt genieten van de mooi uitlopende varens of de bloemen van de elfenbloem. Knip niet alles tegelijk af, maar laat plukjes staan als bescherming tegen late nachtvorst en als voedsel en schuilplaats voor allerlei beestjes.

Veranderende omstandigheden

Als je een boom plant, veranderen in de loop der jaren de groeiomstandigheden voor de andere planten in je tuin. Ondergronds door de bodemontwikkeling en de concurrentie om water en groeiruimte; bovengronds door toename van de schaduwdruk. Daarom is een tuin altijd aan veranderingen onderhevig. De bomen en struiken kunnen vaak op dezelfde plek in leven blijven, de vaste planten zullen zich moeten aanpassen en gaan op zoek naar de voor hen beste locatie. Daarom is het ook zo moeilijk om een beplantingsplan voor vaste planten te maken. **Ze houden zich zelden of nooit aan de hen toebemeten ruimte, maar ze 'wandelen' door de tuin.** Als je je hierop instelt en het toelaat, zul je iedere keer verrast worden door een nieuw evenwicht in je tuin.

3 Wat je in ieder geval over planten moet weten

Nu je weet wat voor soorten planten we in tuinen gebruiken, is het van belang dat je begrijpt hoe ze groeien en hoe ze op elkaar reageren. Pas dan kan je, gebaseerd op kennis, begrijpen hoe je straks moet snoeien.

Het belangrijkste is dat je je realiseert dat alle planten **altijd** streven naar hun maximale grootte, zowel in de hoogte als in omvang. Ze blijven nooit vrijwillig klein. Planten worden natuurlijk wel in hun groei en bloei beïnvloed door omgevingsfactoren zoals de grondsoort en de beschikbare hoeveelheid licht, water en voeding. In tuinen treedt voortdurend concurrentie tussen de verschillende soorten op. Denk niet dat jouw planten samenwerken om in leven te blijven. Integendeel: ze vechten elkaar de tent uit. Daarom nu eerst: hoe groeien de verschillende onderdelen van een plant eigenlijk?

Levensduur van bomen en struiken

In tegenstelling tot wat wel gedacht wordt, blijft geen enkele plant altijd in leven. Dat wil niet zeggen dat planten niet oud kunnen worden. Ze doen er alles aan om zo lang mogelijk in leven te blijven. Een bewijs daarvan is het feit dat afgezaagde stammen weer wanhopig uitlopen om nieuwe scheuten met bladeren te vormen. Ze hebben een enorme overlevingsdrang. De levensduur is afhankelijk van de soort plant, de groeiplaats, de onderlinge concurrentie en vooral van een al dan niet onzorgvuldige behandeling door de mens. De meeste tuinplanten gaan te vroeg dood door toedoen van de mens, maar dood gaan ze uiteindelijk allemaal. Ook katten die stammen als krabpaal gebruiken, hebben

een belangrijke invloed op de levensduur. Alleen door een zorgvuldige behandeling kunnen we ze in goede gezondheid zo oud en groot mogelijk laten worden. Wees echter niet al te bang voor dood en aangetast hout. Voor de biodiversiteit is dat namelijk erg belangrijk. Veel insecten maken gebruik van dood en rottend hout. De aanwezigheid van insecten lokt weer veel verschillende vogels. Het is wel van belang dat je weet op welke manier je kunt voorkomen dat (delen van) planten doodgaan. Dood hout mag en moet, maar dan wel op plekken die geen gevaar opleveren voor de omgeving. Jij bent degene die bepaalt welke keuze je maakt en waarom, maar dan wel gebaseerd op kennis over planten en hun ontwikkeling.

Hoe zie je dat planten slecht groeien?

Als een plant niet goed groeit, groeien er vaak mossen en korstmossen (symbiose tussen een schimmel en een alg of bacterie) op de stam en takken. Op goed groeiende stammen en takken blijven korstmossen, door de snelle diktegroei, niet of nauwelijks zitten. Bij slecht groeiende planten kunnen de mossen en korstmossen zich handhaven, zelfs op hele dunne takjes. Mossen- en korstmosdeskundigen verschillen hierover met mijn mening, maar ik constateer het regelmatig: ik kan aan de hoeveelheid mossen en korstmossen zien dat een boom of struik aan het einde van zijn groei is. Let er maar eens op. Slechte groei ligt niet altijd aan de leeftijd van de struik. Het kan zijn dat de bodem in de loop der jaren niet meer aan de eisen van de plant voldoet. Onderzoek wat er aan de hand is, bijvoorbeeld of de grond uitgemergeld is, dus onvoldoende voedingsstoffen bevat, of geen water meer vast kan houden door onvoldoende organische stof.

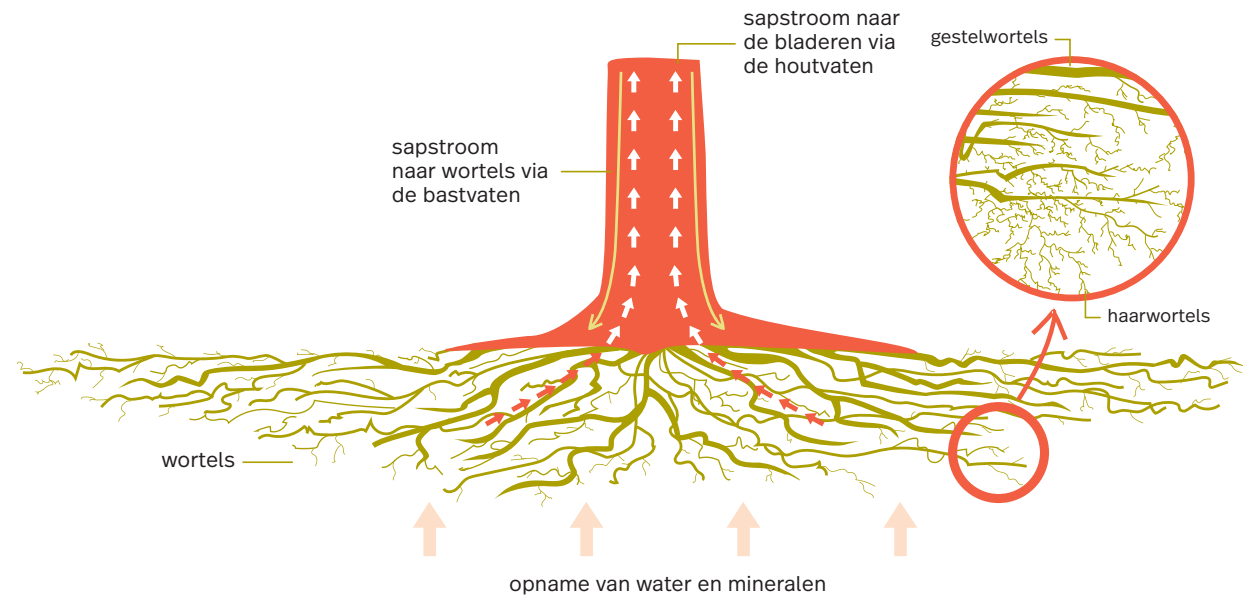

Onder de grond

Onder de grond en voor iedereen onzichtbaar, zit een netwerk van redelijk oppervlakkige, maar dikke, houtige of vlezige wortels. Daarnaast vind je er stevige wortels die doordringen tot op het grondwater of tot op de ondoordringbare lagen. De meeste wortels bevinden zich echter niet al te diep onder het oppervlak. De dikkere wortels (**gestelwortels**) dienen om het bovengrondse deel van de plant overeind en stabiel te houden. Aan die gestelwortels zitten **haarwortels**. Dat zijn de jonge, hele fijne wortels die het hele jaar door groeien en zorgen voor opname van water en broodnodige mineralen. Maar dat kunnen ze niet alleen. Ze leven samen met schimmels en bacteriën. Veel bomen, struiken en vaste planten zijn schimmeldominant:

schimmels in de bodem zijn onmisbaar bij het uitwisselen van voedingsstoffen: de mineralen die de planten zelf niet of lastig op kunnen nemen. De wortels scheiden de door bladeren gevormde suikers af, soms wel 30 tot 70% van de totale suikerproductie. In ruil daarvoor verstrekken de schimmels waardevolle voedingsstoffen aan de wortels. Vrijwel iedere inheemse boom of struik leeft samen met een eigen specifieke schimmelcultuur. Het langdurig samenleven van twee of meer organismes tot wederzijds voordeel noemen we **symbiose**. Schimmels kunnen het wortelgestel van een boom met een factor 10 tot meer dan 1000 vergroten en beschermen de boom ook nog eens tegen indringers.

Het wortelgestel van een boom

Bladverliezende hagen

Voor bladverliezende hagen worden meestal snelgroeïende bomen en struiken gebruikt, zoals de beuk, de haagbeuk, de meidoorn, de sleedoorn, de veldesdoorn, de linde en de amberboom. Al deze planten streven voortdurend naar hun maximale grootte, maar wij willen ze koste wat het kost klein houden. Wil je een onderhouds-arme haag, gebruik deze soorten dan niet. Gelukkig worden er steeds meer bloeiende haagplanten aangeboden. Maar als die steeds geschoren worden, bloeien ze niet of nauwelijks. Zoals je nu weet, bloeien planten vrijwel altijd aan de buitenkant van de struik. Voorjaarsbloeiers vormen hun bloemknoppen voor volgend jaar vrijwel meteen na de bloei; zomerbloeiers bloeien op de scheuten van dit jaar. Met regelmatig scheren verwijder je dus de bloemknoppen. Ook de mogelijke vruchten worden door de scheerbeurt weggehaald.

Door de hiernavolgende snoeiwijze toe te passen kan je bladverliezende hagen redelijk smal en dicht houden.

Getopte beukenhaag

Omvormen en verjongen van een strak geschoren haag

Heb je nu een strak geschoren haag en wil je die graag omvormen naar een fluffy haag, dan moet je er rekening mee houden dat je dat minimaal 2 tot 3 jaar kost, als de haag inkijk moet blijven voorkomen. Je weet nu dat je ervoor moet zorgen dat er licht in het hart van de haag kan komen om slapende ogen uit te laten lopen. Verjongen van hagen doe je in het voorjaar, behalve bij de veldesdoorn en de haagbeuk, want die kunnen bloeden (zie daarvoor hoofdstuk 14).

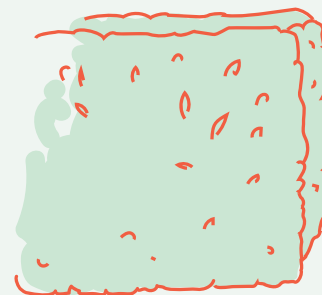
Het 1e jaar

Ga op je knieën en kijk eens goed naar de opbouw van je haag. Bepaal of je een enkele, een dubbele of zelfs een driedubbele haag hebt. Duw takken opzij en steek je hoofd (met veiligheidsbril op) in de haag. Kijk eens goed hoe alle takken lopen. Verbaas je over de lengte die takken hebben ontwikkeld, op zoek naar licht ❶ ❷ (p.126).

Heb je een driedubbele rij planten, dan kan je als eerste de middelste rij zonder problemen verwijderen. Het eventueel ontstane gat zal snel opgevuld worden door de resterende planten.

Heb je een dubbele rij haagplanten, dan kan je in elke rij om en om een aantal planten verwijderen. Begin met planten die dood of zwaar beschadigd zijn of die achterblijven in groei. Zaag ze zo laag mogelijk af en laat de stonk zitten. Die stonken kunnen wellicht weer wat uitlopen, maar als je de scheuten jaarlijks verwijdert,

Omvormen en verjongen van een strak geschoren, bladverliezende haag in het 1e jaar

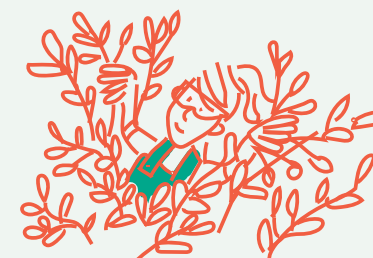
uitgangspositie: strak geschoren haag

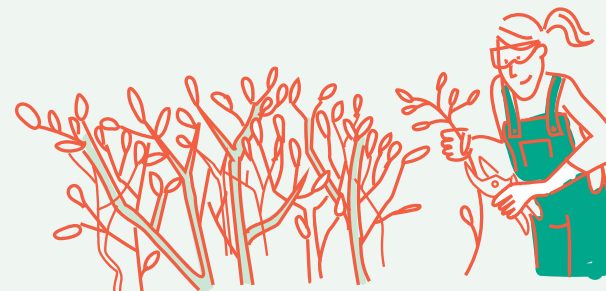
stap 1: ga op je knieën en kijk eens goed naar de opbouw van je haag.

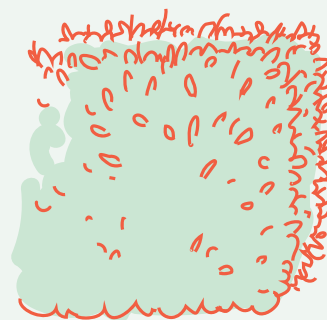
stap 2: bij een dubbele rij haagplanten verwijder je de dode en slechtgroeïende planten, en geef je de overblijvende planten groeiruimte.

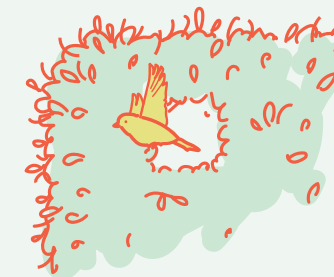
stap 3: creëer een V-vorm in je haag door de top boven een goed ontwikkelde zijtak te verwijderen.

kort in de loop van het groeiseizoen de nieuw ontstane scheuten in tot op een goed ontwikkelde zijtak.

eindresultaat: een fluffy haag...

die veel toegankelijker is voor vogels, en bovendien met meer bloemen en vruchten.

- 1 Klimop hangt hier als een gordijn over een stapelmuur.
- 2 Door lange slierten af te knippen vlak na een goed ontwikkeld zijtakje kort je de slierten in en dun je ze uit.
- 3 Je ziet nu weer een gedeelte van de stapelmuur, maar dat zit vrij snel weer dicht.
- 4 De bloemen zijn erg geliefd bij laat vliegende bestuivers.
- 5 Klimop in bomen blijft op grote afstand van de uiteinden van de takken als de boom gezond is.

Klimop

Klimop groeit graag in bomen en veel mensen denken dat hij de boom doodt. Dat is bijna nooit het geval, al zijn de meningen onder boomdeskundigen verdeeld. Kijk eens goed naar een gezonde boom met klimop: aan de uiteinden van de takken is minimaal één meter vrij van klimop. Groeit de klimop wel tot het uiteinde van de takken, dan is de boom in slechte gezondheid en dus gevaarlijk. Het grootste nadeel van klimop is dat je aantastingen aan de stam niet kunt constateren. De windbelasting is natuurlijk groter, maar omdat de boom zich qua sterkte aanpast aan de groei van de klimop, vormt dat bij een gezonde boom vaak geen probleem. Klimop is door de late bloei zeer belangrijk voor laat in het seizoen vliegende insecten en als nestgelegenheid voor vogels, die ook de bessen heerlijk vinden. Ik prefereer klimop in bomen boven de klimop die in betonijzere constructies moet groeien en vaak geschoren wordt.

Probeer jonge, lange slierten zoveel mogelijk te behouden, trek ze voorzichtig met korte rukjes los en laat ze naar beneden hangen. Breken ze af? Geen probleem. Ze groeien heel snel weer aan.

Ik zorg altijd voor een gordijn van jonge, hangende slierten. Til die slierten op en knip zoveel mogelijk oudere takken en takken die dwars door de plant groeien weg. De jongere slierten zakken dan naar achteren. Verbaas je erover hoe snel de klimop de ontstane gaten weer opvult.

De jaren erna kan je de plant iedere keer met je vingers los kammen. Ook slierten die horizontaal over de bovenkant groeien, trek je los en laat je naar beneden hangen. De dikste takken erachter knip je steeds weg, vlak bij de stam of na een goed ontwikkelde zijtak, zodat het pakket dunner wordt. Vervolgens kort je alle hangende scheuten op verschillende lengtes in. Als je dit één of twee keer per jaar doet, hou je de plant rustig en fris. Door de bovenkant

Snoei in het voorjaar geeft sterke groei, snoei in de zomer geeft rustigere groei.

zoveel mogelijk met rust te laten, krijg je bloemen aan de bovenkant. In het voorjaar kan je de langste, uitgebloeide, oudere bloemtakken wegnippen om jongere bloemtakken in het licht te zetten.

Heb je een klimop die hechtende scheuten maakt op plekken waar jij ze absoluut niet wilt, knip ze dan niet willekeurig ergens af, maar volg de tak terug de plant in en knip hem af naast een zijtak die wel de goede kant op gaat. De groei zal zich dan voortzetten in die zijtak. Laat ook hier dus geen kapstukken staan. Wil je de plant rustig houden, snoei die dan voornamelijk in de zomer. Denk eraan: snoei in het voorjaar geeft sterke groei, snoei in de zomer geeft rustigere groei, maar een klimop zal altijd snel groeien.

- 1 Klimhortensia in betonijzer kan, maar hou hem compact.
- 2 Trompetklimmer maakt erg lange bloemscheuten.

Klimhortensia (*Hydrangea petiolaris*)

Klimhortensia's lijken steeds vroeger te bloeien, vaak al in mei, waardoor de klimhortensia tot de voorjaarsbloeiers gerekend moet gaan worden. Snoei hem dus na de bloei. Bij snoei in de winter kan de plant trouwens gaan bloeden én knip je alle bloemen weg. Klimhortensia bloeit aan de uiteinden van de scheuten, die steeds langer worden, door hun gewicht naar beneden gaan hangen en de takken eronder in de schaduw zetten. Zorg dus dat je de lange takken die naar voren komen, altijd inkort. Je houdt dan nog 2 of 4 zijtakjes over vanaf de gesteltak die vastzit aan de muur. Als er voldoende licht over de hele plant komt, loopt de plant op het oude hout uit. Hij kan dan over de hele hoogte van de plant nieuwe hechtscheuten en bloemscheuten maken voor volgend jaar. De bovenkant van de plant moet smaller blijven dan de onderkant. Schroom niet om

de hele kop eruit te snoeien. Doe dat dan vlak boven een goed ontwikkelde zijtak die goed vastgehecht zit en knip regelmatig de omhoog groeiende scheuten weg. Ook takken die dwars door de plant groeien op zoek naar licht, kan je tot op de gesteltakken weghalen. Zorg voor een open en transparante plant zodat er altijd van onderaf nieuwe hechtscheuten tegen de muur omhoog kunnen groeien. Verwaarloos je deze plant gedurende lange tijd, dan kan de bladmassa zo vol en zwaar worden dat hij spontaan van de muur loskomt.

Trompetklimmer (*Campsis radicans*)

De trompetklimmer is ook een plant die zich het liefst met hechtwortels vastzet en dus het liefst langs een gevel groeit. De bloemen zitten aan de uiteinden van de lange zijscheuten aan de stam en gesteltakken en verschijnen in augustus-september. Het is dus een zomerbloeier die je in het voorjaar

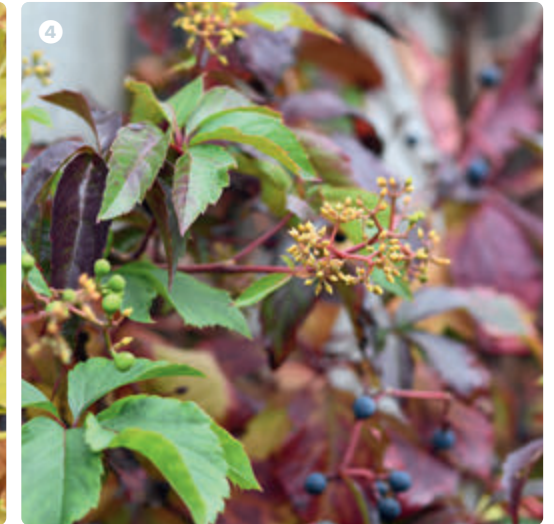
- 1 Vergeet niet om de transportstok en de bindtouwjes te verwijderen.
- 2 Wilde wingerd is erg geliefd bij bestuivers en krijgt een spectaculaire herfstkleur.

fors kunt snoeien. Knip alle zijscheuten af tot op de takkraag aan de stam of tot op een gesteltak. Uit slapende ogen en uit ogen in de oksels maakt hij voldoende nieuwe scheuten.

Wil je deze plant in een rekje of over een pergola laten groeien, dan zul je hem moeten vastzetten met bindtouwjes. Uit zichzelf zal hij zich nergens omheen slingeren. Vergeet niet om de bindtouwjes regelmatig te verwijderen. Door in het groeiseizoen lange scheuten in te korten, stimuleer je de vorming van zijscheuten en dus bloemen.

Wilde wingerd (*Parthenocissus*)

De wilde wingerd is een snelle groeier die zich het liefst met hechtvoetjes vastzet. Hij klimt binnen twee jaar met gemak tot aan de dakgoot. Kan hij niet meer klimmen en wordt hij niet geschoren, dan krijgt hij hangende ranken. Hij bloeit daaronder met

onopvallende bloemen aan de kortlootjes op het oudere hout en wordt dan bezocht door vele insecten. In het najaar krijgt deze plant een spectaculaire herfstkleur. Als je hem steeds met de heggenschaar bewerkt, krijg je ontzettend veel scheutjes die heel hard willen groeien en een steeds dikker, zwaarder en stoffiger pakket vormen. Voordeel is dat er ieder jaar aan de buitenkant nieuwe, frisse bladeren ontstaan, zodat je dat stoffige pakket dan niet meer ziet. Gelukkig kan je hem om de paar jaar, in het vroege voorjaar, helemaal bij de grond afknippen om hem weer fris opnieuw te laten beginnen. Nadeel hiervan is dat je dan een paar jaar geen bloemen hebt. Zorg dat deze klimplant wegblijft van dakgoot en kozijnen door de toppen te verwijderen tot op een goed ontwikkelde zijtak. De hangende ranken kan je op verschillende lengtes inkorten, zodat alle bladeren eronder voldoende licht krijgen. Hou de plant rustig door vooral in de zomer te snoeien.